

Should You Say a Bracha on Hallel at the Seder?

A survey of shittot in the Geonim and Rishonim.

Most people would answer the above question with a “no”, and their reason would probably be that it’s not in the Haggadah.¹ It’s also not in the Rambam, the *Shulhan Aruch*, the Rema or the *Mishnah Berurah*.

However, a few *Rishonim* endorse making a *bracha* on Hallel, and some of them said two brachot: one before the first section of Hallel and one before the second section after the meal. Some said לגמור, some לקרוא, and others said לקרוא before the first section and לגמור before the second section. The advocates of a *bracha* were almost all Ashkenazi, and a significant proportion were in France.

Here is a summary of the arguments for and against. The “for” list presents a number of reasons to make a *bracha*, of which, to my knowledge, only one (no. 3) actually appears in the *Rishonim*. The “against” list presents the points various *Rishonim* and *Geonim* made in favour of the more widespread practice of not saying a *bracha*.² At the end, there is a table showing the opinions of the *Geonim* and the *Rishonim* in more detail, with links to sources.

For saying a *bracha*:

1. The *Tosefta* (*Sukkah* 3:2), the *Talmud Yerushalmi* (*Sukkah* 4:5) and *Masechet Soferim* (20:9) list 18 days and one night³ on which Hallel is obligatory, that night being *leil haSeder*. We normally say a *bracha* on a *hova*. (The *Bavli*’s list is different – see the “against” section.)
2. Many *Rishonim*, chiefly Ashkenazi ones, held one could say a *bracha* even on a minhag, such as the shortened Hallel on Rosh Hodesh and the last six days of Pesach. This is the common Ashkenazi practice today. If Hallel at the Seder is a minhag, it’s an older one than those two. It also has the advantage of being said in its entirety.⁴
3. The *Yerushalmi* (*Brachot* 1:5) states that *brachot* that come after another *bracha* in a set (a *bracha semucha l’haverta*) do not begin with “*baruch*.” Rebi Yirmiya counters this with the example of “*geula*”, the *bracha* after the first section of Hallel at the Seder, which does start with “*baruch*”. The Talmud responds that Hallel can be said in schul, in which case the *bracha* of “*geula*” at home will not follow it directly, and hence it is not considered a *bracha semucha l’haverta*. For this reason, the *bracha* always begins “*baruch*”. This proves that when they did say Hallel in the Seder, they said a *bracha* first. Some *Rishonim* read the passage differently, including the [Ra’avyah](#).
4. Many old Ashkenazi Haggadot include a *bracha* on Hallel. The 15th-century *Darmstadt Haggadah* has two brachot.⁵
5. The Sefardi minhag is to say Hallel with a *bracha* at *shul* on the first night of Pesach, based on an interpretation of *Masechet Soferim* (*ibid.*). Some Ashkenazim have done this too at various points in history, including in modern Israel, where it has become

the common practice. How this relates to Hallel at the Seder is complex, and some *Rishonim* ascribed great importance to the one said in shul. However, it seems illogical to make a *bracha* on this rather than on the Hallel that is explicit in the Mishna (see *Pesahim* chapter 10), especially given that Hallel in shul was introduced for those unable to say it at home (*Tosefta Pesahim* 10:5).⁶

Against saying a *bracha*:

1. The *Talmud Bavli* (*Erchin* 10:1) mentions the 18 days but no nights. This implies it views Hallel on Seder night as a *minhag*.^{7 8}
2. We split Hallel up, with a meal and other activities in the middle, making a *bracha* inappropriate.⁹ (Tur, Maharam Chalava, Ra'avyah, Rosh, Rav Amram Gaon, Ritva, Tosefot)
3. This Hallel is said as "*shira*" rather than as "*q'riyah*". (Rav Hai Gaon, Ritva)
4. The main *taqana* was the Hallel in shul, not the Hallel at the Seder. (Rashba)
5. It's unclear what the halacha is. When faced with such a *safeq*, we should follow the common *minhag*. (Abudraham, Maharam Halava)
6. *Safek brachot lehaqel*. (Tur)

I hope this summary and the inexhaustive list that follows will help people at least understand the issue, and maybe even prompt them to ask their LOR what to do.

שיטות הגאונים והראשונים בעניין ברכה על הלל בלילי פסחים

מקור	הסבר/ציטוט	מסקנה	גאון/ראשון
קישור	"ויש מגדולי המפרשים שהורו לברך על ההלל שתי פעמים אחת לפני הסעודה לקרא את ההלל ואחת לאחר הסעודה לגמור את ההלל...ויש מהם שהורו לברך ברכה אחת בלבד בתחלת ההלל והיא לגמור את ההלל...וכבר פשט המנהג בכל העולם שלא לברך עליו. וכל הלכה שהיא רופפת בידך הלך אחר המנהג."	אין לברך	אבודרהם
קישור קישור	"וקורא עד חלמיש למעינו מים ומברך לקרוא ההלל ולא לגמור לפי שמפסיקין אותו בסעודה...ובלא לנו צריך לברך לגמור את ההלל."	"לקרוא" לפני הסעודה, "לגמור" אחרי הסעודה	אור זרוע
קישור	"האיך יברכו כיון שפוסקים באמצע וכן היה נוהג א"א	אין לברך	טור

	הרא"ש ז"ל וכן ראוי לעשות בכל דבר שיש ספק בברכתו שאין לברך דברכות אינן מעכבות."		
קישור קישור	"כל שלא קדם לאמרו בבית הכנסת צריך לברך עליו בביתו...נמצאו בהלל זה שתי ברכות אחת קודם סעודה בנוסח לקרוא וחתימתה ברכת גאולה ואחת לאחר גמר סעודה בנוסח לגמור וחתימתה יהללך."	"לקרוא" לפני הסעודה, "לגמור" אחרי הסעודה	מאירי
קישור (הגהות מיימוניות של תלמידו הרב מאיר הכהן מרוטנבורג)	"במסכת סופרים משמע שצריך לברך לילי פסחים תחילה על קריאת הלל וכן בירושלמי דפירקין משמע שצריך לברך שני פעמים אחת בהתחלת הסעודה בהתחלת הלל ואחת לאחר הסעודה בלא לנו ואין מברכין לגמור מפני הפסק הסעודה וכן אמרו בשם רב צמח גאון ובסדר רב עמרם וכן מצאתי בשם ר"י מדנפיר"א בר רבי אברהם וכן נהג מהר"ם."	"לקרוא" לפני ואחרי הסעודה	מהר"ם מרוטנבורג
קישור	"אבל בקריאה שעל שולחנו, כיון שחולקין אותו אין מברכין עליו, דקבלת הגאונים ז"ל תכריע. וכן עמא דבר. וכבר אמרו בירושלמי כל הלכה שהיא רופפת בידך ואינך יודע מה טיבה צא וראה היאך צבור נוהג ונהוג כן."	אין לברך	מהר"ם חלאווה
קישור	"מדמברכין בליל פסחים לאחר קריאת ההלל יהללך משמע שמברכין לפניו לגמור הלל...אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובה שאין מברכין על הלל שבילילי פסחים לגמור את ההלל שאין אנו קוראין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה."	לא ברור	ר"ן
קישור	"ואין מברך על קריאת ההלל לפי שאין קורא אלא מקצתו וחותם בגאולה ושותה כוס שני."	אין לברך	רא"ש

קישור	"הוגד לי כי יש מרבתי בצרפת נוהגים לברך בליל הפסח ב' פעמים על קריאת הלל, בהתחלתו ולאחר הסעודה כשמתחיל לא לנו. וגו', ורייתם מירושלמי סוף פרק קמא דברכות. ועיינתי שמה, ונראה בעיני ששגו בפתרון הירושלמי."	אין לברך	ראבי"ה
קישור קישור	אין אומרים אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה.	אין לברך	רב האי גאון
קישור	"ולגמור את הלל אין מברכין בלילי פסחים. ולמה מפני שחולקין אותו באמצע."	אין לברך	רב עמרם גאון
קישור קישור	שחולקים אותו באמצע	אין לברך	רב צמח גאון
כך כתבו שמואל וזאב ספראי בספר "הגדת חז"ל", עמוד 162, בשם ספר אמרכל.		"לקרוא" לפני הסעודה, "לגמור" אחרי הסעודה	רבי יהודה ב"ר יום טוב
קישור		אין לברך	רבנו יהוסף
קישור		אין לברך	רי"צ גיא
קישור	"ובירושלמי נראה שהיו נוהגים לקרותו בבית הכנסת בערבית, ומפני זה יש אומרים כי אדם יוצא בהלל של הגדה ומברך עליו, והמנהג שלא לברך, ואין לשנות, אבל הראוי לכל אחד ואחד לקרות פעם אחת הלל גמור, כי מה שאומרים אותו בסעודה אינו אלא דרך שירה, ולפיכך חולקים אותו ומשיחין ואוכלים ושותים בינתים."	אין לברך	ריטב"א
ראה שיבולי הלקט ועוד		"לקרוא" לפני הסעודה, "לגמור" אחרי הסעודה	ריצב"א
קישור	"קבלתי מפי מורה ר' יהודה זצ"ל שקבל מרבו רבי יצחק בר אברהם הצרפתי ז"ל שהלל בלילי פסחים טעון ברכה אשר קדשנו לגמור את ההלל והביא ראיה מן הירושלמי כמו שאני עתיד לכתוב כאן, אבל הגאונים ז"ל הזכירו בשם רב צמח ז"ל שאין	1 ברכה לפני הסעודה ("לגמור") ¹⁰	רמב"ן

	מברכין עליו מפני שחולקין אותו.		
קישור	<p>"ומ"מ למדנו מכאן להלל שבילילי פסחים שמברכין עליו, וכן נהגו קצת מן הרבנים האחרונים. אבל הגאונים ז"ל כרב צמח ורב יוסף ורב יצחק בן גיאת ז"ל הסכימו שאין מברכין עליו עכשיו בהלל שקורין בבית מפני שחולקין אותו באמצע... ובודאי אילו רצה לקרות כולו בבת אחת בבית הכנסת או בביתו אז חייב לברך עליו כההיא דמסכת סופרים ודירושלמי... ולפי הסכמה זו של גאוני עולם ז"ל נראה פירוש הירושלמי שכתבתי למעלה דהכי קאמר שנייה היא שאם שמעה בבית הכנסת יצא, והלכך עיקר תקנת קריאתו בבית הכנסת היה ולא בבית ובקריאת בית הכנסת הוא שתקנו לברך שהיא עיקר התקנה ומצות הקריאה אבל בבית לא, וכן בדין הוא שאילו מי ששמעה בבית הכנסת יצא ואינו מברך על שלחנו, ומי שלא שמעה בבית הכנסת גומר על שלחנו ומברך, יאמרו שנים בבית אחד זה קורא ומברך וזה קורא ואינו מברך, הלכך ברכת גאלנו לאו סמוכה היא ולפיכך פותח בה בברוך."</p>	אין לברך	רשב"א
קישור	<p>ריצב"א היה מברך "לקרוא" קודם הסעודה ו"לגמור" על הכוס הרביעי והביא ראיה מהירושלמי.</p>	לא ברור	שיבולי הלקט
קישור	<p>"אלא נראה הא דפריך בירושלמי הרי גאולה דמשמע דמברכין עליה בתחלה איירי באדם שעושה הסדר בבת אחת שאז אינו מפסיק שאינו צריך אבל אנו שמפסיקין לאכול אין לנו לברך כלל לא בתחלה ולא בסוף."</p>	אין לברך	תוספות

---

¹ This article was inspired by this site's very own Dr. Gavriel Martindale, and many of the ideas were his (though all mistakes are mine). I found many of the sources using the footnotes in the *Roqeah's* [commentary on the Haggadah](#). I hope IY"YH to update this post with new information, so please [e-mail me](#) with corrections and additions.

² The pro-*bracha Rishonim* leant mainly on a Yerushalmi in Brachot, combined with the logic of "you say a *bracha* after, so say one before" / "it's Hallel, how can you not say a *bracha*?", plus a large helping of *mesorah*. The anti-*bracha Rishonim* mostly used arguments the Geonim had made.

³ There are a 21 days and two nights in *chutz la'aretz* due to Yom Tov Sheni.

⁴ A possible counterargument is that, unlike on Rosh Hodesh and the final days of Pesach, Hallel at the Seder contains interruptions and is at night.

⁵ See Shmuel and Ze'ev Safrai's *Haggadat Hazal*, p.162.

⁶ Indeed, it makes little sense *bichlal* to maintain a practice intended for illiterates or those without a book, *bracha* or no *bracha*. It should be noted that some of the *Rishonim* who endorse a *bracha* at the Seder emphasise that this is for those who did not hear or recite Hallel (presumably with a *bracha*) at shul. They might even say that the shul Hallel's saving grace is that it preserves the practice of saying a *bracha* at some point of the proceedings on *leil haSeder*.

⁷ Some *Rishonim*, most famously Rabbeinu Tam, held one could say brachot on *minhagim* such as Hallel on Rosh Hodesh. However, many were of the opposite opinion, including the Rambam. In any case, the significance of whether Hallel on Seder night is a *hova* or a *minhag* does not dominate the discussions of our issue in the *Geonim* and *Rishonim*. Most of them focus on the other reasons in our list.

⁸ The Ran (Pesachim 26:1) argues that the Bavli's list intentionally omits examples of Hallel recitations that are part of doing a mitzvah rather than part of *tefillah*. He proves this from the Bavli's omission of the Hallel said during the slaughtering of the *qorban Pesah*. However, it's also possible to explain this as a *machloket* between the *hachamim* of Eretz Yisrael and Bavel. Since it was mainly Ashkenazim who said a *bracha*, this *machloket* would be consistent with the [theory](#) that Ashkenazim often inherited minhagim of Eretz Yisrael, while Sefardim and Teimanim generally followed Bavli practice.

⁹ There is some confusion about whether the Geonim meant that one should not use the *nusach* לגמור (as opposed to לקרוא) or that one should not say a *bracha* at all. Most *Rishonim* understood them in the second way.

¹⁰ It is unclear from the Ramban's words whether he said a *bracha* in practice. However, the Ritva [testified](#) in his commentary on the Haggadah:

"ויש מן הגאונים נוחי נפש שאמרו לפי דרך זה, כי כשאדם אומר ההגדה בלילה הזה ומגיע עד הללויה חייב לברך קודם שיאמר הללויה בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור את ההלל או לקרוא את ההלל, כי איך יאמר הלל גמור בלילה הזה שהוא עיקר בלא ברכה, וכן דעת הרמב"ן ז"ל, וכן היה עושה מעשה."